

שבת זכור ופרשת תצוה

שבת זכור

בשבת שלפני פורים קוראים בנוסף לפרשת השבוע את פרשת זכירת עמלק ומחייתו כדי לסמוך מחיית עמלק (בשבת) למחיית המן (בקריאת המגילה בפורים) שהיה מזרעו של עמלק. על שום קריאה זו נקראת השבת שלפני פורים "שבת זכור". מיד לאחר מלחמת עמלק בישראל הקב"ה מכריז על עמלק כאויב הנצחי של עם ישראל. "ויאמר ד' אל משה כתוב זאת זיכרון בספר ושים באוזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמיים..... ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לדי' בעמלק מדור דור " (שמות י"ז, י"ד-ט"ז).

בפרשת כי תצא הקב"ה דורש בתקיפות מעם ישראל:

1. לזכור את אשר עשה לנו עמלק 2. למחות את עמלק 3. לא לשכוח.

"זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים אשר קרד בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריד ואתה עיניך ויגע ולא ירא אלוקים. והיה בהניח ד' א-לוקיך לך מכל אויביך מסביב בארץ אשר ד' אלוקיך נותן לך נחלה לרשתה, תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח" (דברים כ"ה, י"ז-י"ט).

מה בדיוק עשה עמלק? מדוע יש דרישה כל-כך תקיפה לא רק לזכור את עמלק אלא גם לא לשכוח אותו? ("לזכור"-פעולה אקטיבית- לספר בפה, "לא לשכוח"-פעולה פאסיבית-בלב)? מדוע את המצרים שכמעט חיסלו אותנו בגזרות השמדה (כידוע, רק 20% מעם ישראל שרד את שואת מצרים, 80% מעם ישראל חוסל במצרים) אסור לשנוא? (ככתוב: "לא תתעב מצרי כי גר היית בארצו" דברים כ"ג, ח'), בעוד שאת עמלק שמלחמתו בנו לא נראית כל כך טראומטית ונמשכה רק יום אחד מצווה לשנוא, להכות ולהשמיד עד תום? היכן הפרופורציות? מדוע הציווי על זכירת עמלק מופנה דווקא לדור באי הארץ לאחר שיסיימו עם כיבוש הארץ ועם האויבים מסביב? מדוע הציווי אינו מופנה לדור המדבר?

מי היה עמלק? עמלק נקרא על שם מייסדו הראשון- בנם של אליפז ותמנע. תמנע הייתה בת של אלון מיושבי שעיר. כיוון ששמעה על גדולתם של אברהם, יצחק ויעקב אבותינו הקדושים, שההמונים נהרו אחריהם, רצתה גם היא להסתפח אליהם ולהתגייר. יעקב שראה שהייתה מושרשת במידות רעות ומושחתות סירב לקבלה ולגיירה. כיוון שנדחתה הלכה והייתה פילגש לאליפז בן עשיו, ומהם נולד עמלק. עמלק זה ספג את ארס השנאה מסבו עשיו, שהיה שונאו המושבע של יעקב. לאחר מות עשיו, עמלק ייסד עם שלם שמטרתו אחת: להרוג ולאבד את כל היהודים. עמלק התיישב בארץ הנגב וחיכה להזדמנות המתאימה שבני ישראל יחטאו ואז יוכל לפגוע בהם. כשבני ישראל יצאו ממצרים, 5 עמים הפרידו בינם לעמלק. לא הייתה שום התגרות מצד ישראל שיכלה להעלות את חמתו של עמלק. גם לא היו ניגודי אינטרסים. חז"ל מספרים לנו שעמלק עבר כ-400 פרסה, לא כדי להפגין עוצמה או כדי להוכיח מי השולט באזור, אלא כדי לפגוע בעם העבדים החלש שזה עתה יצא ממצרים ועוד בשיטת ה"פגע וברח" ככתוב: "ויזנב בך כל הנחשלים אחריד ואתה עיניך ויגע".

מדוע? מה היתה המוטיבציה של עמלק לחצות את כל המדבר ולהילחם בישראל? התשובה טמונה בעצם הופעתו של עם ישראל. הנוכחות החדשה של עם ישראל הפריעה לעמלק כיוון שהבין באופן הכי ברור, שאם עם ישראל יחיה ומוסרו יתפשט – עולמו שלו יחרב! עמלק המייצג את החומריות ואת הכח הגס והאליים בעולם לא סבל את העובדה שמופיע פתאום עם רוחני בעל חוש צדק ומוסר מפותח עם בשורה חדשה לעולם ולאדם. עמלק היה מוכן לחצות את כל המדבר כדי להילחם בכל כוחו ברוח, בצדק ובמוסר שמייצג עם ישראל. למרות שסיכויי הצלחתו היו אבודים מראש, זה לא הרתיע אותו, העיקר שיצליח לגרום לעם ה' צער ונזק. דורנו שראה את העמלק הנאצי בפעולה מבין מה קורה כאשר תורת עמלק מוגשמת ולכן במלחמה עם עמלק אין כל אפשרות לפשרה, צריך פשוט למחות אותו!

מדוע הציווי על זכירת עמלק מופנה דווקא לדור באי הארץ ולא לדור המדבר ?

דור המדבר שחוה על בשרו את מלחמת עמלק גם אם היה רוצה, הוא לא יכול היה לשכוח את "המפלצת העמלקית" שנלחמה בעם העבדים החלש שיצא ממצרים ולכן משה לא מצווה את דור המדבר לזכור את עמלק - ברור שיזכרו את עמלק, הרי חוו אותו בגוף ראשון ! החשש שנשכח את עמלק מתחיל, כאשר מסתיימות המלחמות בארץ, יש רגיעה ואז נראה שהכל בסדר ואפי' עמלק כבר לא נראה כל כך רע. ואולי בסתר לבנו אנו מקווים שעמלק השתנה והפך לנחמד כיוון שנח לנו עם הרגיעה שהושגה. אז, בדיוק בנקודה זו מגיע הציווי שלא נעז לשכוח את פרצופו האמיתי של עמלק. יהי רצון שזכור ולא נשכח, שנזכה לקיים את מצוות מחיית עמלק ופרצופו לא יתגלה אלינו שוב לעולם.

פרשת תצוה

"ואתה תצווה את בני-ישראל ויקחו אליך שמן זית זך ... להעלות נר תמיד ... באוהל מועד מחוץ לפרוכת אשר על העדות יערך אותו אהרון ובניו" (כ"ז כ-כ"א). פרשתנו ממשיכה בהנחיות לקראת הקמת המשכן, ואינה עוסקת בפירוט עבודת המשכן התמידית (כמו סדר הקרבת הקרנות וכו') שעיקרה מופיעה בספר ויקרא. **מדוע הציווי על הדלקת הנרות שקשור לעבודת המשכן ולא להקמת המשכן וכליו, מופיע דווקא כאן בשני הפסוקים הראשונים שפותחים את פרשתנו? בנוסף לכך הציווי על הדלקת הנרות מופיע גם בפרשת אמור "צו את בני ישראל ויקחו אליך שמן זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד" (ויקרא כ"ד, ב') - מדוע הכפילות? מדוע דווקא באמצע המבצע הגדול של בניית המשכן עוצרים ומזכירים את מצוות הדלקת הנרות העתידה ?**

- הסבר ראשון ניתן למצוא בדברי הגמרא במסכת שבת דף כ"ב: לגבי המנורה שהייתה במשכן ובבית המקדש - "וכי לאורה הוא צריך (הקב"ה) ? והלא כל ארבעים שנה שהלכו ישראל במדבר לא הלכו אלא לאורו! אלא עדות היא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל" - **כלומר הנרות שדלקו במנורה היו סימן ועדות לכך שהשכינה שרתה בישראל**. מאחר שכל תכליתה של מלאכת הקמת המשכן וכליו הינה השראת השכינה ("ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם"), הציווי על הדלקת הנרות נאמר מיד ובסמוך לסיום הציווי על הקמת המשכן וכליו, כדי להורות שהשכינה אכן שרתה בישראל. זו גם הסיבה שהפרשה פותחת ב-ו החיבור המקשרת אותנו ישירות להקמת המשכן וכליו המתוארים בפרשת תרומה. הסבר זה מסביר גם את הכפילות שהזכרנו. בפרשת אמור הציווי על הדלקת הנרות מופיע כחלק מעבודות המשכן, בעוד שהציווי על הדלקת הנרות בפרשתנו מופיע כדי להעיד על השראת השכינה בעם ישראל שהינה תכלית הקמת המשכן וכליו המתואר בפרשת תרומה.

- ניתן אולי להציג גם הסבר נוסף:

מה מסמל הנר?

- כשם שהנר מאיר, כך בית המקדש מאיר לכל העולם שנאמר "והלכו וגויים לאורך" (ישעיהו ס"ג).
- הנר מאיר לפרט את הדרך. מעט אור יכול לגרש הרבה חושך ולהאיר לאדם את דרכו. כך גם נר התורה מעניק
אור גדול ומכוון את האדם במבוך החיים בשבילים האפלים.
-בנר אחד ניתן להדליק אלפי נרות ואורו של הנר לא ייפגם לעולם. מי שמעניק לזולת, לעולם לא יחסיר מעצמו.
אדם שתורם לנזקקים מעשיר את רוחו ונשמתו מתעצמת.

מה מסמל שמן הזית?

- כשם שהשמן אינו מתערב עם משקאות אחרים, כך עם ישראל אינו יכול להתערב בשאר האומות. ההיסטוריה הוכיחה שעם ישראל ניסה להתבולל ולהיעלם אך נותר חטיבה בפני עצמה.
- כשם שהשמן צף תמיד למעלה כשמערבים אותו עם משקים אחרים, כך גם בני ישראל בשעה שעושים רצונו של הקב"ה ניצבים למעלה, מעל הגויים, שנאמר: "ונתנך ד' אלוקיך עליון".
- ככל שחובטים יותר את הזית, ושמים עליו אבנים כבדות יותר התוצאה היא שמן טוב ומשובח יותר. זו מין סתירה מוזרה שמתארת את ההיסטוריה העגומה שלנו יחד. ככל שאנו משועבדים וסובלים יותר אנו לומדים את הלקח משתבחים ומשתפרים.

מסרים אלו היה חשוב שייחרתו בלבבות בני-ישראל עוד בטרם יקימו מעשית את המשכן, ולכן באמצע המבצע הגדול של הקמת המשכן עוצרים ומעבירים לעם שיעור חשוב ביחס כלפי הבורא, העם, האנושות, הזולת, ע"י הזכרת מצוות הדלקת הנרות.

שבת שלום,